

Környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés

Czinkiné Mészáros Krisztina

Környezeti nevelő

Témák:

- A környezetvédelem alapjai
- A környezeti nevelés fejlődéstörténete
- Környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés
- A környezeti nevelés szinterei

A környezetvédelem alapjai

Környezet

„A környezet az élő szervezeteket körülvevő fizikai, biológiai és kémiai körülmények összessége” (Környezet- és Természetvédelmi Lexikon, 2002).

„A környezeti elemek, azok rendszerei, folyamatai, szerkezete”. Környezeti elemnek nevezzük a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezetet, továbbá ezek összetevőit. (1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól)

Kétféle lehet:

Természetes (öröktől fogva létezik)

Mesterséges (ember által épített, kialakított)

Környezetvédelem - Természetvédelem

Környezetvédelem

Olyan céltudatos, szervezett, intézményesített (társadalmi) tevékenység, amelynek célja az ember ipari, mezőgazdasági, bányászati tevékenységéből fakadó káros következmények kiküszöbölése és megelőzése az élővilág és az ember károsodás nélküli fennmaradásának érdekében.

A környezetvédelem területei:

Természetvédelem:

Olyan céltudatos, szervezett, intézményesített tevékenység, amelynek célja a természet élő és élettelen értékeinek feltárása, tudományos alapokon nyugvó szakszerű fenntartása, kezelése, megőrzése.

- Az élővilág védelme
- Az élettelen természet védelme
- Tájvédelem

Törvényi szabályozás

1995. Környezetvédelmi törvény

”... a természeti örökség és környezeti értékek a nemzeti vagyon részei, amelyeknek **megőrzése és védelme, minőségének javítása** alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából; e nélkül nem tartható fenn az **emberi tevékenység és természet közötti harmónia**, elmulasztása veszélyezteti a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét és számos faj fennmaradását...”

(1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól)

1996. Természetvédelmi törvény

- Talajvédelem
- Vízvédelem
- Levegőtisztaság védelme
- Épített környezet védelme
- Zaj, rezgés és sugárvédelem
- Hulladékgazdálkodás

Legjelentősebb mérföldkövek a környezetvédelemben

- 1971. Ramsari Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek, különösen a vízimadarak élőhelyéről (M.o. 1979) Vizes élőhelyek napja február 2.
- 1972. Stockholmi ENSZ Környezetvédelmi Világkonferencia – az ENSZ Környezetvédelmi Programjának létrehozása (Környezetvédelmi Világnap június 5.)
- 1973. Washingtoni Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat-és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (CITES)
- 1983. ENSZ Környezet- és Fejlődés Világbizottsága – Brundtland – bizottság
- 1987. „Közös jövőnk” jelentés – fenntarthatóság kifejezés megjelenése
„A fenntartható fejlődés olyan fejlődési mód, amely úgy elégíti ki a jelen szükségleteit, hogy az nem veszélyezteti a jövő generációk jólétét.
A fenntartható fejlődés jóval több, mint a gazdasági növekedés.”
- 1992. Rio de Janeiro Környezet-és Fejlődés Világkonferencia – a fenntartható fejlődésre vonatkozó fontos dokumentumok elfogadása – Feladatok a XXI. Századra (Agenda 21)
- 1992. Riói Egyezmény a biológiai sokféleségről
- 1992. New York – Rio ENSZ éghajlati változások keretegyezmény
- 1997. Thessaloniki Konferencia az UNESCO tagállamainak részvételével – „A jövő nemzedék sorsa a ma döntéseink és tetteink múlik”
- 2002. Johannesburg Fenntartható Fejlődés Világkonferencia – áttekintették a Rio óta eltelt 10 évet. Az ENSZ a 2005-2015 közötti évtizedet a „Fenntarthatóságra Nevelés Évtized”-ének nyilvánította
- 2012. Rio+20 Világkonferencia – „A jövő, amit szeretnénk”
- 2015. Párizs – Egyesült Nemzetek Éghajlatváltozási keretegyezmény – a Föld összes országára kötelezettségeket határoz meg az éghajlat változás káros hatásaival szemben és megoldási javaslatokat tesz.

A környezeti nevelés fejlődéstörténete

Ókor – természetéről és természetben való tanulása

A kor szellemiségét követve változó tartalmú

Francia felvilágosodás: Rousseau és Diderot – a környezeti nevelés megalapozói (természetismereti nevelés)

Intézményes keretek között a századfordulón jelent meg

Megjelent a tantervekben:

- a természetismeret oktatás
- szabadban tanulás
- természetismeret és természetvédelem oktatása

- Törvényi szabályozások (I. Népiskolai tv. 1868, I. Óvodai tv. 1891. évi XV.) – államilag szabályozza a gyermekek óvását
- 1829. Az első magyar óvoda megnyitása (Brunszvik Teréz grófnő)
Beszélgetések által tanultak a környezetről + szemléltető oktatás. Teremben és a szabadban is tanultak
- Reformpedagógiák hatása: természetben való nevelés, tanulás (Montessori, Fröbel, R Steiner, Freinet)
- Óvoda és iskolakertek, nyitott tantermek
- 1908. Első erdei iskola
- 1990-es évek: jogi szabályozások, amelyek a környezeti nevelés kereteit biztosították
- Intézményes környezeti nevelés feltételei:
  - NAT
  - ONOAP
  - Nemzeti Környezetvédelmi Program
  - Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia

Nevelési Stratégia –a környezeti nevelés alapdokumentuma

1998. 2003. 2010. Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia –a környezeti nevelés alapdokumentuma

- Összegzi a környezeti nevelési tapasztalatokat és megfogalmazza az alapelveket, feladatokat.
- A környezeti nevelés összetársadalmi folyamat, melyben a közoktatás csak egy részterület.
- Hangsúlyozza a „környezeti nevelést mindenkinek” és az „élethosszig tartó tanulást”.
- Az intézményen kívüli oktatást-nevelést hangsúlyozza.

Környezeti nevelés - A fenntarthatóság pedagógiája

Környezeti nevelés:

Nevelés: tervszerű, tudatos fejlesztést, folyamatosságot, tehát személyiségfejlesztést jelent

Környezeti: a környezet megvédésén túl a környezettel való együttélésre, környezetkultúrára nevel (UNESCO Környezeti Nevelési Kormányközi Konferencia (1978) meghatározása szerint)

Célszerű, tervezett pedagógiai tevékenység, melynek célja a gyermek környezethez fűződő pozitív attitűdjének kialakítása, formálása.

A környezeti nevelés alapelvei

Élethosszig tartó

Intézményben és intézményen kívüli

Tudomány és tantárgyközi (interdiszciplinális) - megjelenik a természet-és társadalomtudományok mindegyikében. Egyes tudományok határterületeivel foglalkozik.

Globális és lokális – az ember saját környezetében érzékelt problémák megjelennek a világban is, mint ahogy a saját tetteinknek is vannak kihatásai az egészre.

Aktuális és jövőorientált

Rendszerszemléletű – a környezeti, gazdasági és társadalmi jelenségek és problémák összefüggenek egymással

Analitikus és holisztikus – a világot és a felmerülő kérdéseket egyrészt elemezve, részekre bontva, másrészt az egészet egységben kell vizsgálni.

Értelmi és érzelmi nevelés – az objektív tények ismerete mellett fontos az érzelmi reakció is, (pl. a motiválásban)

Alternatív gondolkodás elsajátítása – az egyes problémák (környezeti) megoldására több alternatíva is létezik, de mindig a legjobbat kell kiválasztani.

Létminőség választása és a megfelelő viselkedésformák kialakítása.

Fenntarthatóság pedagógiája

A 21. században az emberiség életben maradásának feltétele a fenntartható társadalom megteremtése. Mindazok a szempontok és értéktartalmak, amelyek a környezeti nevelésben meghatározóak, érvényesek a fenntarthatóság pedagógiája terén is.

A fenntarthatóságra nevelés azt jelenti, hogy kapcsolatokat hozunk létre a fenntarthatóság 3 alappillére – a környezet, gazdaság, társadalom – bonyolult rendszere között.

Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (MKNE – Vásárhelyi-Viktor A.)

2002. Johannesburg: környezet + gazdaság + társadalom

Környezeti nevelés bővült a társadalmi elemekkel is!

A **fenntarthatóság pedagógiája** kifejezés magában foglalja mindazokat a pedagógiai törekvéseket, amelyek **célja** olyan emberek nevelése, akik képesek *fenntartható társadalmat* kialakítani és működtetni. A fenntarthatóságra törekvés hosszú távú célja, hogy az emberiség rendelkezésére álló *erőforrásokból* biztosíthatóvá váljon az *emberi társadalom hosszú távú működése*.

Célja: A fenntartható fejlődés és a fenntartható fogyasztás érdekében szükséges ismeretek, magatartásminták, értékek és életviteli szokások megtanítása, kiterjesztve az emberi együttélés, az ember - természet kapcsolatára, a testi - lelki egészségnevelésre, a társas készségek fejlesztésére.

Brundtland Bizottság:

1987-ben: „Közös Jövőnk” című beszámoló

„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.”

„Ezt a világot nem ősinktől örököltük, hanem utódainktól kaptuk kölcsön.”

A Fenntarthatóságra Nevelés Évtizede 2005-2014. (ENSZ)

- a jelent a jövő következményei felől vizsgálja

2015: Párizsi Megállapodás - Agenda 2030 program

Család

- meghatározó viszony kialakítása a természethez (játék, természetjárás, kerti munkák)
- minták – életmód
- megerősíti az intézményes nevelést
- iskola-család kapcsolata

Intézményes nevelés

Bölcsőde

Újszerű kezdeményezések: kert, érzékenyítő játékok, természetes anyagok

Óvoda

- Az óvodai környezeti nevelés meghatározó a gyermek személyiségének alakításában
- Kialakulnak a szokások és magatartásformák (környezethez fűződő harmonikus kapcsolat)
- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja
- Zöld óvoda
- Jeles napok, néphagyományok
- Séták, kirándulások, múzeumlátogatások, állatkertek, vadasparkok
- Külső partnerek bevonása (pl. nemzeti parkok, civil szervezetek)
- Erdei óvoda program

Életkori sajátosságok

Kíváncsiág – kérdések özöne

Nyitottság – mindent befogadni

Ambivalencia – érzelmi kettősség: szeretném, de nem merem

Polarizáció – az érzelmek két véglete (hangulatváltozás)

Irradiáció – az érzelmek korlátlan szétterjedése mindenre és mindenkire, lelki telítődés, „karácsony hangulat”

Szubjektivizmus – lehet saját véleménye,

Egoizmus – az éppen kialakult és egyre erősödő éntudat velejárója. Saját magát tartja a legfontosabbnak.

Jelzőszerep – az óvodapedagógus negatív hozzáállásának érzékelése – leolvassák arcunkról az érzelmeinket.

A környezeti nevelés pszichológiai részfeladatai

Érzelmi nyitás a környezet felé

Cél: a pozitív érzelmi megnyilvánulás megteremtése. Fontos, hogy a negatív érzelmek hatására ne alakuljon ki félelem a gyermekben az állatok, növények iránt (pl. csalán-szúr, sün-szúr), „nemszeretem állatok”

Az ismeretek megalapozása, tudatosítása, értékek alapozása, védelme: Minden egyes pozitív vagy negatív érzellemmel töltött tapasztalatszerzést egészítsen ki a mi-miért-hogyan történt magyarázata. Az óvodás is tökéletesen megérti az alapvető, konkrét összefüggéseket, ha azokat az életkorának, fejlettségi szintjének megfelelő beszéddel adjuk tudtára. A kedvelt, szeretett növény-és állatfajok, a csoportszoba játékaik ösztönösen felkeltik a védelem iránti igényt. Amit szeretünk, arra vigyázunk. Ez már értékalapozás.

Képességek és szokások kialakítása

Óvodáskorban mindig előbb szoktatunk és csak később tudatosítunk!

Kognitív képességek: (intellektuális képességek rendszerét jelenti, pl. észlelés, emlékezet) ezek a világ megismeréséhez segítik a gyereket.

Kommunikatív képességek: információk felvételét és átadását jelenti

Pszichomotoros (cselekvéses) képességek: nagymozgások, finommotorika, stb.

Életvitel, életszemlélet, aktivitás kialakítása: a gyermek hihetetlenül aktív, nekünk csak az a dolgunk, hogy ezt helyes mederbe tereljük. A gyerek mindenre rávehető, ha időt, alkalmat, eszközt és feladatot biztosítunk számára.

A KÖRNYEZETI NEVELÉS – ERKÖLCSI, ESZTÉTIKAI, ÉRZELMI ÉS ÉRTELMI NEVELÉS IS!

Katolikus óvodai környezeti nevelés

Teremtésvédelem

Krisztustól tanult erények:

Felebaráti szeretet, megbocsátás, segítőkészség, bűnbánat, önzetlenség, figyelmesség fejlesztése

A teremtett világra való rácsodálkozás képességének kialakítása, fejlesztése

Öröm, hála, megbecsülés, védelem, felelősségérzet, stb. fejlesztése

A csoportszoba

Fény: ökológiai tényező, melynek fontos szerepe van. A csoportszobában fontos a megfelelő világítás. A neon rontja a szemet. Fontos a természetes fény, altatásnál pedig a félhomály, mert a sötét sok gyermekben rossz érzést ébreszt.

Hang: ez is ökológiai tényező. Próbáljunk halkabban beszélni velük. A zaj, a hangoskodás agresszívvá teszi a gyereket. Ha halkan beszélünk, elcsendesednek, mert nem hallják mit mondunk.

Szín: a harsogó, élénk színek agresszívvá tesznek, a pasztell színek nyugtatnak.

Forma: a gyerekek szeretik a formák változatosságát. Jó az oviban a variálható asztal: bővíthető, szétszedhető, stb. **Tér:** a kis tér, ha sok a gyerek, növeli az agressziót. A bútorok legyenek gyermekméretűek, ez otthonosságérzetet, biztonságot ad, a rajtuk való uralkodás lehetőségét sugallja.

Hőmérséklet: frontok betörése nyugtalaná teszi a gyerekeket is. Nem jó sem a túl meleg sem a túl hideg.

Intézményi környezetpedagógiai programok

A környezeti nevelés történhet:

Tantermi keretek között

- Természettudományos tantárgyak
- Ismeretek megalapozása
- A természethez fűződő viszony kialakítása
- Szemléletformálás
- Jeles napok, témanapok Külső helyszíneken, tanórán kívül
- Szakkörök, tehetséggondozó műhely
- Terepgyakorlatok
- Kirándulások, séták

- Múzeumlátogatások
- Állatkertek, vadasparkok
- Akció programok (pl. autómentes nap)
- Jeles napok, rendezvények
- Témahetek (pl. fenntarthatósági)
- Vetélkedők, versenyek
- Iskolakert
- Erdei iskola, táborok

A környezetpedagógia külső helyszínei:

Társadalmi szervezetek

- Ifjúsági szervezet (pl. Zöld Szív)
- Természetvédelemmel foglalkozó szervezetek (pl. MME)
- Turisztikai-és sportegyesületek (pl. Magyar Természetjáró Szövetség)

Helyszínek

- Nemzeti parkok (látogatóközpontok, oktatóközpontok)
- Természetvédelmi területek
- Tájvédelmi körzetek
- Natura 2000 területek
- Tanösvények
- Barlangok, állatkertek, vadasparkok,
- Múzeumok

